

Carolina POPUȘOI

Tipuri de calcuri de regim verbal prepozițional nerecomandate în limba română din Basarabia

C.P. – dr. în filologie al Universității din București (2002), cercetător științific la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București (din 1999). A publicat *Micul dicționar academic* (MDA, vol. I-IV, 2001-2003, coautor), *Structuri sintactice ale limbii române cu element predicativ suplimentar* (2002), *Limba română actuală din Basarabia. Particularități morfosintactice și lexico-semantică* (2013).

Contactul îndelungat și intens dintre limba română din Basarabia și limba rusă (vorbită activ pe teritoriul dintre Prut și Nistru) a lăsat amprente considerabile în structura limbii române. Cel mai afectat de fenomenul bilingvismului din acest areal sociolingvistic este lexicul, urmat de sintaxă și de frazeologie. Morfologia, și în acest caz, s-a dovedit a fi domeniul cel mai rezistent la influențe străine. Printre abaterile cele mai frecvente și mai grave de la limba literară se află calcurile nerecomandate (de natură semantică, sintactică, frazeologică, morfematică și morfologică).

În general, calcul lingvistic reprezintă un mijloc de îmbogățire a unei limbi. [Pentru limba română, a se vedea: Graur (1936); Rizescu (1958); Hristea (1968); Hristea (1984); Stanciu-Istrate (2006).] Când însă imitarea unui model străin duce la denaturarea sistemului limbii, prin atribuirea de sensuri redundante unor cuvinte existente în limbă, prin crearea de lexeme inutile, prin stabilirea unor raporturi gramaticale nefirești limbii literare, atunci avem a face cu calcuri nerecomandate. În asemenea situații, nu se mai poate vorbi de un procedeu productiv, ci de unul regresiv, degradant. În funcție de domeniul lingvistic

asupra căruia se exercită fenomenul calchierii nerecomandate, deosebim calcuri lexicale (de structură semantică și de structură morfematică), calcuri gramaticale (de natură morfologică și de natură sintactică) și calcuri frazeologice.

Obiectul de studiu al acestui articol îl constituie calcurile de regim verbal prepozițional nerecomandate, care, în româna din stânga Prutului, au o răspândire extrem de mare, fiind depășite numeric, în cadrul acestui fenomen, doar de calcurile semantice.

Calcul de regim verbal prepozițional face parte din clasa calcurilor gramaticale de natură sintactică. Această categorie de calcuri se caracterizează prin imitarea, după limba rusă, a raportului gramatical dintre verb și actanții săi, mai exact, prin preluarea modelului de regim verbal prepozițional rusesc. „În calitatea sa de cuvânt regent, verbul poate admite diferite modele de recțiune și, dată fiind această varietate, alegerea corectă a regimului reprezintă uneori dificultăți, mai ales pentru vorbitorii influențați de recțiunea verbelor din limba rusă.” [Condrea (2001), p. 15]. (De altfel, verbul regent poate impune elementului subordonat atât restricții prepoziționale, cât și de caz, aspectul din urmă nefăcând însă parte din subiectul abordat aici.)

Prin urmare, în organizarea sintactică a enunțului, verbul regent cere, în funcție de actanții săi, o anumită prepoziție. În limba română actuală din Basarabia circulă însă foarte frecvent structuri cu o utilizare inadecvată a prepoziției. În astfel de construcții, prepoziția din grupul verbal este redată fidel prin echivalentul său din rusă, și nu în conformitate cu regimul verbal prepozițional din româna literară. Asemenea abateri în selectarea prepoziției care leagă verbul regent de argumentul său reprezintă veritabile calcuri de regim verbal prepozițional nerecomandate. În arealul lingvistic în discuție, greșelile de acest tip sunt destul de variate, putându-se însă vorbi de încadrarea lor în tipare sintactice distincte. Printre cele mai întâlnite tipare de calcuri de regim verbal prepozițional nerecomandate, după limba rusă, amintim:

[prep. rus. **в** → prep. rom. **în**]

a aduce o contribuție în... / *a contribui în... pentru a aduce o contribuție la... / a contribui la..., <cf. rus. внести свой вклад **в... / содействовать **в...**>;*

a cânta în unison pentru a cânta la unison, <cf. rus.петь **в унисон>;*

*a citi **în** glas pentru a citi cu glas tare / cu voce tare, <cf. rus. читать вслух>;

*a fi dezamăgit **în** oameni pentru a fi dezamăgit de oameni, <cf. rus. быть разочарованным в людях>;

*a fi interesat **în** destrămarea partidului pentru a fi interesat de destrămarea partidului, <cf. rus. быть заинтересованным в распаде партии>;

*a fi **în** curs cu evenimentele pentru a fi la curent cu evenimentele, <cf. rus. быть в курсе событий>;

*a fi **în** modă pentru a fi la modă, <cf. rus. быть в моде>;

*a fi vinovat **în** ceva pentru a fi vinovat de ceva, <cf. rus. быть виноватым в чем-нибудь>;

*a lua parte **în** concurs pentru a lua parte la concurs, <cf. rus. принять участие в конкурсе>;

*a mânca o dată **în** zi pentru a mânca o dată pe zi, <cf. rus. кушать раз в день>;

*a participa **în** proiect pentru a participa la proiect, <cf. rus. участвовать в проекте>;

*a pleca **în** Roma / **în** Paris pentru a pleca la Roma / la Paris, <cf. rus. ехать в Рим / в Париж>;

*a pune / a trimite (pe cineva) **în** închisoare pentru a trimite (pe cineva) la închisoare, <cf. rus. посадить / отправить (кого-либо) в тюрьму>;

*a (se) convinge **în** aceasta pentru a (se) convinge de aceasta, <cf. rus. убедить(ся) в этом>;

*a se găsi **în** abundență pentru a se găsi din abundență, <cf. rus. находиться в изобилии>;

*a se îndrăgosti **în** cineva pentru a se îndrăgosti de cineva, <cf. rus. влюбиться в кого-то>;

*a sta **în** rând (la magazin) pentru a sta la rând, a sta la coadă, <cf. rus. стоять в очереди>;

*a veni o dată **în** zi / **în** săptămână / **în** lună / **în** an pentru a veni o dată pe zi / pe săptămână / pe lună / pe an, <cf. rus. приходиться раз в день / в неделю / в месяц / в год> etc.

[prep. rus. **на** → prep. rom. **la**]

*a arăta **la** hartă pentru a arăta pe hartă, <cf. rus. показывать **на** карте>;

*a coborî / a opri **la** stație pentru a coborî / a opri în stație, <cf. rus. сойти / остановить **на** остановке>;

*a da / a locui / a lua / a primi / a sta **la** gazdă pentru a da / a locui / a lua / a primi / a sta în gazdă, <cf. rus. давать / жить / принять / взять / стоять **на** квартире>;

*a fi capabil **la** orice pentru a fi capabil de orice, <cf. rus. быть способным **на** все>;

*a fi în stare **la** ceva pentru a fi în stare de ceva, <cf. rus. быть способным **на** что-нибудь>;

*a ieși **la** pauză / **la** pauza de masă pentru a ieși în pauză / în pauza de masă, <cf. rus. выйти **на** перерыв / **на** обеденный перерыв>;

*a ieși / a se relaxa **la** recreație / **la** pauză pentru a ieși / a se relaxa în recreație / în pauză, <cf. rus. выйти / расслабиться **на** перемене>;

*a înmulți 2 **la** 2 pentru a înmulți 2 cu 2, <cf. rus. умножить 2 **на** 2>;

*a lua (pe cineva) **la** evidență pentru a lua (pe cineva) în evidență, <cf. rus. взять (кого-либо) **на** учет>;

*a pune **la** libertate pentru a pune în libertate, <cf. rus. выпустить **на** волю>;

*a repartiza studenții **la** întreprinderi pentru a repartiza studenții în întreprinderi, <cf. rus. направлять студентов **на** предприятия>;

*a sta **la** strajă pentru a sta de strajă, <cf. rus. стоять **на** страже>;

*a vinde **la** piață pentru a vinde în piață, <cf. rus. торговать **на** рынке> etc.

[prep. rus. **на** → prep. rom. **pe**]

*a se afla / a locui **pe** etajul trei pentru a se afla / a locui la etajul trei, <cf. rus. находится / жить **на** третьем этаже>;

*a apărea **pe** orizont pentru a apărea la orizont, <cf. rus. появиться **на** горизонте>;

*centrala funcționează **pe** lemne pentru centrala funcționează cu lemne, <cf. rus. колонка работает **на** дровах>;

*a frământa **pe** lapte / **pe** chefir / **pe** apă minerală pentru a frământa cu lapte / cu chefir / cu apă minerală, <cf. rus. месить **на** молоке / **на** кефире / **на** минеральной воде>;

*a intra / a invita **pe** scenă pentru a intra / a invita în scenă, <cf. rus. выйти / пригласить **на** сцену>;

*a merge / a călători **pe** tren / **pe** vapor pentru a merge / a călători cu trenul / cu vaporul, <cf. rus. ехать / путешествовать **на** поезде / **на** пароходе>;

*a prăji **pe** unt / **pe** ulei pentru a prăji cu unt / cu ulei; a prăji în unt / în ulei, <cf. rus. жарить **на** масле / **на** сливочном масле>;

*a se plânge **pe** cineva pentru a se plânge de cineva, <cf. rus. жаловаться **на** кого-либо>;

*a se plânge **pe** viață pentru a se plânge de viață, <cf. rus. жаловаться **на** жизнь> etc.

[prep. rus. **от** → prep. rom. **de la**]

*a felicita pe cineva **de la** numele colegilor pentru a felicita pe cineva în numele / din partea colegilor, <cf. rus. поздравить кого-либо **от** имени коллег>;

*a feri culturile **de la** îngheț pentru a feri culturile de îngheț, <cf. rus. убереечь растения **от** заморозков>;

*a (se) apăra **de la** inundații pentru a (se) apăra de inundații / a (se) apăra împotriva inundațiilor, <cf. rus. защищать(ся) **от** наводнений>;

*a se dezice **de la** aceste idei pentru a se dezice de aceste idei, <cf. rus. отказать **от** этих идей>;

*a vorbi **de la** numele colectivului pentru a vorbi în numele / din partea colectivului, <cf. rus. говорить **от** имени коллектива> etc.

[prep. rus. **по** → prep. rom. **pe**]

*a asculta / a auzi / a spune / a vorbi **pe** televizor / **pe** radio pentru a asculta / a auzi / a spune / a vorbi la televizor / la radio, <cf. rus. слушать / услышать / сказать / говорить **по** телевизору / **по** радио>;

*a citi **pe** diagonală pentru a citi în diagonală, <cf. rus. читать **по** диагонали>;

*a comunica **pe** radio / **pe** internet / **pe** e-mail pentru a comunica prin radio / prin internet / prin e-mail, <cf. rus. сообщать **по** радио / **по** интернету / **по** э-майлу>;

*a lua legătura **pe** telefon cu cineva pentru a lua legătura la telefon / telefonic cu cineva, <cf. rus. соединиться **по** телефону с кем-то>;

*a lucra **pe** specialitate pentru a lucra în specialitate / în domeniu, <cf. rus. работать **по** специальности>;

*a ocupa locul I **pe** regiune pentru a ocupa locul I în regiune, <cf. rus. занять первое место **по** региону>;

*a se pune **pe** curmeziș pentru a se pune în curmeziș / de-a curmezișul, <cf. rus. становиться **поперек**>;

*a spune ceva **pe** secret pentru a spune ceva în secret, <cf. rus. сказать что-то **по** секрету>;

*a transmite / a primi datele **pe** telefon / **pe** fax / **pe** bluetooth pentru a transmite / a primi datele prin telefon / prin fax / prin bluetooth, <cf. rus. передавать / принимать данные **по** телефону / **по** факсу / **по** блютузу>;

*a vedea **pe** televizor o emisiune pentru a vedea la televizor o emisiune, <cf. rus. увидеть передачу **по** телевизору>;

*a vorbi / a suna **pe** telefon pentru a vorbi / a suna la telefon, <cf. rus. говорить / звонить **по** телефону> etc.

[prep. rus. **под** → prep. rom. **sub**]

*a avea (ceva) **sub** mână pentru a avea (ceva) la îndemână, <cf. rus. иметь **под** рукой>;

*a dansa **sub** muzică pentru a dansa pe muzică, <cf. rus. танцевать **под** музыку>;

*a fi născut **sub** zodia Gemeni pentru a fi născut în zodia Gemeni, <cf. rus. быть рожденным **под** созвездием Близнецов>;

*a locui **sub** Chișinău pentru a locui lângă / aproape de Chișinău, <cf. rus. жить **под** Кишинэу>;

*a publica **sub** rubrica... pentru a publica la rubrica... / a publica în cadrul rubricii..., <cf. rus. опубликовать **под** рубрикой...>;

*a scrie **sub** dictare pentru a scrie după dictare, <cf. rus. нисать **под** диктовку>;

*a se înțelege **sub** noțiunea... pentru a se înțelege prin noțiunea..., <cf. rus. понимается **под** смыслом...>;

- *a sta **sub** ploaie pentru a sta în ploaie, <cf. rus. стоять **под** дождем>;
 *a veni **sub** seară pentru a veni (în)spre seară, <cf. rus. прийти **под** вечер> etc.

[prep. rus. **с** → prep. rom. **cu**]

- *a data **cu**... pentru a data din..., <cf. rus. датировать с...>;
 *a divorța **cu** soția pentru a divorța de soție, <cf. rus. развестись с женой>;
 *a fi (ceva) legat **cu** matematica pentru a fi (ceva) legat de matematică, <cf. rus. быть связанным с математикой>;
 *a lua cunoștință **cu** conținutul raportului pentru a lua cunoștință de conținutul raportului, <cf. rus. ознакомиться с содержанием отчета>;
 *a se achita **cu** datoriile / **cu** sarcinile / **cu** obligațiile pentru a se achita de datorii / de sarcini / de obligații, <cf. rus. рассчитаться с долгами / справиться с заданиями / справиться с обязанностями>;
 *a se despărți **cu** prietenii pentru a se despărți de prieteni, <cf. rus. расставаться с друзьями> etc.

[prep. rus. **через** → prep. rom. **peste**]

- *a lua **peste** fiecare oră câte o linguriță pentru a lua la fiecare oră câte o linguriță, <cf. rus. принимать **через** час по (одной) чайной ложке>;
 *a se întoarce **peste** o zi pentru a se întoarce mâine / a se întoarce a doua zi, <cf. rus. вернуться **через** день>;
 *a scrie **peste** un rând / **peste** două rânduri pentru a scrie la un rând / la două rânduri, <cf. rus. писать **через** (один) ряд / **через** два ряда>;
 *a veni **peste** fiecare zi pentru a veni o dată la două zile, <cf. rus. приходиться **через** каждый день> etc.

[prep. rus. **за** → prep. rom. **după**]

- *a se așeza **după** volan / **după** masă pentru a se așeza la volan / la masă, <cf. rus. сесть **за** руль / **за** стол>;
 *a fi / a ieși **după** ușă / **după** poartă pentru a fi / a ieși dincolo de ușă / dincolo de poartă; a fi / a ieși de partea cealaltă a ușii / de partea cealaltă a porții, <cf. rus. находится **за** воротами / **за** дверью; выйти **за** ворота / **за** дверь>;

*a pătrunde **după** culise pentru a pătrunde în culise, <cf. rus. проникнуть **за** кулисы>;

*a pleca / a rămâne **după** hotare / **după** graniță pentru a pleca / a rămâne peste hotare / peste graniță, <cf. rus. уехать / остаться **за** рубежом / **за** границу> etc.

Varietatea și multitudinea structurilor cu calcuri de regim verbal prepozițional nerecomandate confirmă că acest fenomen este extrem de răspândit în limba română actuală din Basarabia. [A se vedea unele dintre aceste construcții la: Guțu (1998); Crijanovschi (2000); Condea (2001), p. 17-19; Popușoi (2013), p. 83-92.] Selectarea în procesul comunicării a unei prepoziții, traduse *ad litteram* din limba rusă, are loc din cauză că marea majoritate a românilor din Basarabia au în minte tiparul sintactic prepozițional rusesc. Pentru evitarea a astfel de greșeli, se recomandă axarea vorbitorilor pe modele de limbă română literară, în toate sferile ei de manifestare (presă, emisiuni TV / radio, beletristică, administrație, locuri publice etc.), dar și responsabilizarea fiecăruia în actul de comunicare.

Bibliografie

1. I. Condea, *Norma literară și uzul local*, Firma Editorial Poligrafică, Tipografia Centrală, Chișinău, 2001.
2. A. Crijanovschi, *Dicționar de dificultăți ale limbii*, Editura ARC & Museum, Chișinău, 2000.
3. Al. Graur, *Sur quelques types de calques*, în *Bulletin linguistique*, IV, 1936, p. 193-194.
4. V. Guțu, *Dicționar al greșelilor de limbă*, Editura ARC, Chișinău, 1998.
5. Th. Hristea, *Calcul lingvistic*, în *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Editura Științifică, București, 1968, p. 143-202.
6. Th. Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, Editura Albatros, București, 1984, p. 100-121.
7. C. Popușoi, *Limba română actuală din Basarabia. Particularități morfosintactice și lexico-semantică*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, București, 2013.
8. I. Rizescu, *Contribuții la studiul calculii lingvistic*, Editura Academiei, București, 1958.
9. M. Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic în limba română*, Editura Academiei Române, București, 2006.